

INCIDENCIA ULTRAPIRENAICA EN LA PRODUCCIÓN DEL LIBRE GIRONÍ

PER

ENRIC MIRAMBELL I BELLOC

SEGLE XV: UNA REVOLUCIÓ TECNOLÒGICA
VINGUDA D'EUROPA

Del centre d'Europa ens arriba, en la segona meitat del segle XV una nova tècnica d'imprimir, que revoluciona fonamentalment l'art del llibre, i com a conseqüència dona noves i molt amples possibilitats a la difusió de la Cultura. L'art d'imprimir amb tipus movibles ens vingué a través de Barcelona; però allí hi havia arribat procedent d'Alemanya, i l'havien portat professionals germànics, que no tan sols havien vingut aquí portadors d'una nova tècnica i de tot l'instrumental per aplicar-la, sinó que alguns d'ells s'establiren definitivament en el nostre país, i després d'haver treballat aquí desenes d'anys, acabaren entre nosaltres els seus dies.

A Girona concretament no s'establí, en aquesta època cap impressor alemany; però sí trobem llibres gironins impresos a Barcelona per professionals d'aquella nacionalitat.

La impremta incunable gironina dóna noms d'impressors del país, i també un asturià i un castellà. Però si bé en aquest element humà no hi trobem la incidència directa ultrapirenaica, sí que li podem observar pel que fa a la temàtica d'alguns dels nostres incunables. El tema cavalleresc i l'amorós d'origen francès s'hi fan presents.

Però el sol fet de ser conegut el funcionament d'un taller d'impremta, i l'existència d'uns incunables amb peu de Girona, són prova d'una incidència europea en la nostra ciutat, en les dues darreres dècades de l'últim segle medieval.

Però encara hi ha més: podem anotar la impressió d'un missal i la d'un Breviari del nostre Bisbat, a Barcelona, a càrrec d'estampers alemanys.

El Missal fou estampat per Joan de Rosembach, un dels més il·lustres impressors alemanys establerts a Catalunya, i el més destacat impressor de llibres litúrgics a casa nostra, en aquella època. D'aquesta edició se'n conserva un exemplar incomplet a la Catedral de Girona, procedent de la Col·legiata de Sant Feliu¹.

Del Breviari incunable, del que no se'n conserva cap exemplar, es coneix el contracte d'edició, formulat entre el Bisbe, Berenguer de Pau, per una part, i per altra part l'impressor alemany Joan Gherlinch, que treballava associat amb el mercader genovès Jeroni de Nigro. La tirada era de 300 exemplars i el preu de l'edició de 450 lliures barcelonines. En el document, que ha estat estudiat i publicat per Rubió i Maduell², s'especifiquen totes les despeses produïdes per l'edició, amb tot detall. Entre aquestes hi consten uns jornals pagats a un impressor anomenat Joan Pla. Seria aquest Joan Pla el mateix que el 1495 va constituir a Girona societat per imprimir llibres, amb Joan de Valdés i Diego de Gumiel?. No seria descabellat creure que el gironí Joan Pla hagués après l'ofici a Barcelona, i després d'haver treballat uns anys com oficial en el taller de Gherlinch, s'establís a Girona, fent companyia amb els dos altres professionals experimentats³.

SEGLE XVI: LLIBRES LITÚRGICS GIRONINS ESTAMPATS A FRANÇA

Des de l'any 1502 fins a començaments del segle XVII no es coneix cap llibre estampat a Girona, ni els documents ens donen a conèixer l'existència de cap impressor gironí. Però el que sí es coneixen són edicions promogudes des de Girona i realitzades fóra del nostre país.

En els respectius contractes hi intervenien generalment, impressors, lli-

¹ Enric Mirambell Belloc.- *Missal incunable del Bisbat de Girona, estampat per Rosemberch*. a ANNALS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS, vol. XXV-II, any 1981; p. 385-395.

² RUBIÓ I MADUELL.- *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*; documents 44 i 46 i els seus respectius comentaris. PALAU.- *Manual del librero hispanoamericano*; vol. II, p. 415, fitxa nº 35653.

³ MIRAMBELL BELLOC, Enric.- *Llibres, llibreters i impressors gironins del segle XV*. a ESTUDI GENERAL, vol. I, nº 1, C.Ú.G., Girona 1981; p. 119-125.

breters o mercaders de Barcelona. Es tracta de l'edició de llibres litúrgics: Missals i Breviaris del Bisbat. D'alguns se n'han conservat exemplars, d'altres només en tenim notícia documental de l'edició, o millor dit del contracte de l'edició, ja que en alguns casos aquesta no es va portar a cap. En les obres del Pare Villanueva i de Rubió i Maduell se n'hi troben referències. Darrerament en l'Arxiu Històric de Girona he trobat dos documents notariais que complementen el ja publicat anteriorment.

El 18 de desembre de 1510, el llibreter de Barcelona Joan Trinxer declara que, el també llibreter, Carmini Ferrer participa com ell mateix en els guanys i en les pèrdues que es puguin ocasionar per raó del contracte entre dit Trinxer i el Bisbe de Girona i el mercader Joan Ribes, per la impressió de 1.030 breviaris. Per altra document sabem que dits Breviaris s'estampen a Lió de França⁴.

En el protocol del notari de Girona Gaspar Barrot⁵ consta un document de venda que fa Joan Ribes, ciutadà de Girona, a Francesc Solà, mercader de Girona, i Joan Trinxer, llibreter de Barcelona d'uns Breviaris del Bisbat de Girona. El preu de venda és de 9 sous l'exemplar. Es parla de 565 Breviaris, més trenta ja venuts. Aquestes dades concorden amb les del document aportat per Rubió i Maduell⁶. En abdós documents intervé també el canonge de Girona Mossen Just Peris.

És molt probable que aquests Breviaris siguin els de l'edició de Lió de 1510 que hem esmentat anteriorment.

Anys més tard, se'ns torna a parlar de la preparació de noves edicions de Breviaris. Així el Pare Villanueva ens diu⁷ que el Bisbe Arias Gallego (1555-1565) «encargó estrechamente la corrección en la impresión de nuevos breviarios de la Diócesis». I més endavant⁸ que el Bisbe Pere Carles (1565-1572) «... 1567, por noviembre, se hizo el concierto con Miguel Ortiz, impresor de Barcelona, para que imprimiese 700 misales gerundenses, 1500 Breviarios i otros tantos Diurnos. Por ahora no sé si esto se verificó».

D'aquestes edicions no se'n coneix l'existència de cap exemplar. Sens dubte que són més interessants les notícies que tenim de l'edició

⁴ RUBIÓ I MADUELL.- op. cit.: document 284 i el seu comentari.

⁵ ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL DE GIRONA: manual del notari Gaspar Barrot, notaria 1, n° 592, any 1526. Apèndix documental.

⁶ RUBIÓ I MADUELL: op. cit.: document 439 i comentari respectiu.

⁷ VILLANUEVA, Jaime.- *Viaje Literario a las Iglesias de España*, vol. XIV, p. 88.

⁸ id. id. id.: p. 91.

de Missals, especialment perquè a més de les referències documentals n'hi ha encara avui exemplars conservats⁹.

Tenim notícia de dues edicions que es varen contractar, però que possiblement ni l'una ni l'altra es varen portar a cap.

En la primera hi intervingué Joan de Rosembach, ja esmentat en tractar de l'edició del Missal de 1493; la segona la tenia de realitzar l'impressor de Limoges, Joan Audi. El cas és que ni de l'una ni de l'altra hi ha més notícies que el contracte i de cap de les dues se'n conserven exemplars.

Més endavant es realitzaren altres dues edicions, de les quals ja se'n coneixen exemplars.

El dissabte, 10 de març de 1526 l'impressor alemany resident a Barcelona, Joan de Rosembach fa poders a Joan Trinxer, llibreter de Barcelona, per convenir amb el representant del Bisbe de Girona l'edició d'un Missal d'aquest Bisbat¹⁰.

El dia 15 del mateix mes i davant el mateix notari de Girona, Gaspar Barrot¹¹ es fa el contracte de l'edició. Per una part el canonge de la Seu gironina Just Peris, que actua com a procurador del Bisbe Guillem de Boil, de qui era també Vicari General. Per altra part Francesc Scolà, mercader ciutadà de Girona.

El canonge Peris, en nom del Prelat dona facultat al mercader Scolà per fer imprimir a Barcelona 500 missals, escrits i il·luminats d'acord amb les característiques que se li indiquen i els models que se li entreguen. L'edició ha de ser acabada abans d'un any des de la data del contracte.

Scolà pagarà al representant del Bisbe la quantitat de 150 lliures barcelonines.

Per altra part, Joan Trinxer, llibreter de Barcelona, com a procurador de Joan de Rosembach, i el també llibreter de Barcelona, Carmini Ferrer, en nom propi, prometen al canonge Just Peris i al mercader Scolà que dintre el plaç d'un any estamparan o faran estampar els esmentats cinc cents Missals, d'acord amb les característiques i models facilitats pel canonge Peris al mercader Scolà.

Scolà promet pagar a Trinxer i Ferrer la quantitat de 500 lliures barce-

⁹ PALAU, op. cit.; tomo IX, p. 408, fitxes 173036 i 173037.

¹⁰ A.H.P. de G.; manual de Gaspar Barrot, not. 1, n° 592, 1526.

¹¹ id. id. id.

lonines, per paper, tinta, vermelló i ma d'obra. El pagament es farà en diversos plaços que s'estableixen.

Finalment Trinxer i Ferrer prometen al canonge Peris que no s'estamparan més exemplars que els cinc-cents estipulats, i fixen les responsabilitats a què se sotmeten en cas de contravenir el que s'ha convingut.

Gairebé podríem assegurar que l'edició no es va realitzar. N'hi ha diverses proves. Per una part no se'n coneix cap exemplar. Això no seria una prova definitiva, doncs es podrien haver perdut tots, com ha ocorregut amb moltes edicions, de les que tenim l'absoluta certesa que es varen realitzar.

És més significatiu el fet de que al cap de poc més d'un any de la concòrdia esmentada se'n feu una altra molt semblant, que ja comentarem. Però la prova més definitiva de la no realització de l'edició concordada és que en la carta-pròleg del Missal de 1546, es diu que vé a substituir el de 1493 estampat per Rosemberch, i no s'esmenta cap altra edició posterior a la del Missal incunable.

Com deiem abans, un any després de subscriure's el conveni que hem comentat, concretament el 10 d'abril de 1527, se n'estableix un altre molt semblant, en el que intervenen alguns dels personatges que intervingueren en el primer més algú de nova intervenció. El document el publicaren i comentaren Rubió i Maduell¹².

Contracten per una part el mercader de Barcelona Diego Navarro, com a procurador del mercader de Girona Francesc Scolà; i per altra part l'estamper Joan Audi, natural de Meymach, bisbat de Limoges, i el prevere Pere Bossuga, del bisbat de Sent Flor. Es tracta d'estampar 700 exemplars dels «officis nous del bisbat de Girona», abans de la festa de la segona Pasqua; el treball s'havia d'enllestir en pocs mesos. Diego Navarro entrega a l'impressor el text manuscrit del llibre que s'ha d'imprimir, més una fulla impresa del Breviari de Girona.

No queda clar si els «officis nous» era un Missal o un Breviari; però el fet no té massa importància, ja que l'edició no es va portar a terme.

Encara que ens referim a contracte d'edicions no realitzades, no deixen de tenir un interès, doncs ens mostren la preocupació dels promotors, les condicions en què es pactava i les relacions comercials amb professionals de Barcelona i en molts casos de més enllà de les fronteres.

¹² RUBIO I MADUELL, op. cit.: document 395, i comentari corresponent.

Uns anys més endavant trobem dues edicions de Missals, de Girona de les que se'n conserven exemplars a més de les corresponents referències documentals.

El Pare Villanueva, en parlar del Bisbe Joan de Margarit (el segon d'aquest nom)¹³ ens diu que comissionà els canonges Narcís Reig i Joan Torrell per corregir el Missal de la Diòcesi per deixar-lo llest per entregar a l'impressor de Barcelona. L'edició es realitzà a Lió de França, a càrrec de l'estamper Corneli de Septengranger, per encàrrec del llibreter de Barcelona, Joan Gordiola. El 4 de maig de 1546, l'esmentat Gordiola presentà al capítol uns plecs ja impressos, que varen mereixer la plena conformitat, i en conseqüència, Bisbe i capítol concediren a Gordiola el privilegi d'editar en exclusiva durant quinze anys els Missals de Girona. En virtut d'això, l'any 1557 es fa una nova edició a Lió, pel mateix impressor i també baix la responsabilitat editorial de l'esmentat Gordiola.

El prefaci anava a càrrec del canonge Torrell, Vicari General del Bisbe Joan de Margarit.

SEGLE XVII: LES RELACIONS COMERCIALS DE JERONI PALOL AMB ELS CHAMUIN DE TOULOUSE

En la segona meitat del segle XVII Jeroni Palol, pare i fill regentaren a la nostra ciutat, un important taller d'impremta del que en sortiren alguns llibres ben notoris per la pulcritud de l'estampació i per la qualitat dels elements tipogràfics emprats.

Jeroni Palol, fill, tingué relació comercial amb l'impressor Chamuin de la ciutat de Toulouse, en el regne de França.

L'impressor francès fabricava tipus d'impremta per en Palol, utilitzant com a matèria prima metall que l'impressor gironí li enviava.

En morir Palol restaven en poder de Chamuin 425 lliures de metall, propietat de l'impressor gironí. El seu valor, a raó de 7 sous per lliura de pes de metall, sumava 148 lliures, de moneda francesa. La Guerra de Successió en la que tan França com Espanya estaven compromeses, retardà la liquidació de l'afer, que no es resolgué fins l'any 1711. Efectivament el dia 12 de juny de dit any 1711, Agnès Saltiró vídua de Jeroni Palol, davant el notari de Girona Andreu Ferrer¹⁴, fa cessió a l'impressor,

¹³ VILLANUEVA.- *Viaje...* vol. XIV, p. 80.

¹⁴ ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL DE GIRONA, manual del notari Andreu Ferrer, notaria 6, vol. 802.

recentment establert a Girona, Gabriel Bro, del deute de 148 lliures de moneda francesa, reconegut per l'impressor Chamuin. Rep a canvi d'aquesta cessió la quantitat de 100 lliures, renunciant al reste a favor de dit Bro.

El fet de que Bro fos d'origen francès devia facilitar-li la relació i tracte amb l'impressor de Toulouse, i la vídua Palol s'estalviava difícils gestions i maldecaps, encara que fós pagant-ne un elevat preu per la gestió. La quantitat que deixava de percebre s'elevava a més d'un 30% de la totalitat del deute; però almenys així assegurava l'interès de les cent lliures i la resolució definitiva d'un afer que podia presentar dificultats.

SEGLE XVIII: ELS IMPRESSORS BRO, D'ORIGEN FRANCÉS

Tota l'activitat en l'art d'estampar a Girona en el segle XVIII la desenvoluparen membres de dues famílies: els Oliva¹⁵, i els Bro¹⁶. Aquests darrers eren d'origen francès, i precisament aquesta circumstància fou la causa que motivà la seva vinguda i establiment a Girona.

Gabriel Bro fou el primer impressor d'aquesta família que s'establí a Girona. Aquest estamper estava instal·lat a Barcelona; les passions que promogué el plet successori li feren la vida difícil en aquella ciutat i això el determinà a venir a treballar a Girona, on no era conegut, i potser on les passions no eren tan fortes.

Aquí s'associà amb el llibreter Rafel Trellas, i ben aviat començà l'activitat del taller que fundaren. Trellas hi aportava la casa i capital; Bro portà de Barcelona el seu instrumental, planxes i lletreries. Però considerant que els materials aportats per Bro no eren suficients per donar al nou taller l'envergadura necessària, es plantegen la possibilitat d'adquirir els materials que integraven el taller del difunt Jeroni Palol, en cas de que es possessin en venda, com es preveia. I si no aconseguien comprar el taller dels Palol, Trellas es comprometia a comprar a França una fundició de lletra de «cicero», nova i de la millor qualitat que es pugui trobar.

L'impressor francès i el llibreter gironí estan disposats a recórrer a

¹⁵ MIRAMBELL BELLOC, Enric.- *Els impressors gironins de la família Oliva*, a ANNALS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS, vol. XXVI, anys 1982-1983, pp.: 159-208.

¹⁶ MIRAMBELL BELLOC, Enric.- *Els impressors gironins de la família Bro*, a ANNALS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS, vol. XXVII.

França per adquirir els millors materials per muntar com cal la nova impremta.

Per diverses circumstàncies, i principalment per la prematura mort de Trellas, el nou taller no assolí la vida brillant que els entusiasmes del seu inici feien esperar; però marca l'inici a Girona de les activitats professionals d'una família d'impressors que hi regentaren tallers durant tot el segle XVIII, i que han tingut continuadors fins als nostres dies.

Pocs anys després de l'establiment a Girona de Gabriel Bro comença la seva activitat un altre taller regentat per Jaume Bro. Aquest era natural de Rodez, petita ciutat del sud de França. Era fill d'altre Jaume Bro, de qui no sabem més que el nom.

Tenim diversos arguments per suposar que Gabriel i Jaume eren germans; però no ho hem pogut documentar. El que sí queda ben demostrat és l'origen francès d'un i altre.

En el taller de Jaume Bro s'hi formà el seu fill Josep, qui a mitjans del segle XVIII s'establí pel seu compte, fundant una de les més prestigioses impremtes gironines.

Josep Bro tingué relacions comercials amb la casa Josep Ramondini, i fills, de Venècia, que des de l'any 1764 fins al 1783 li subministrà llibres, estampes i demés material de llibreria. El 17 de maig de 1783 es formula un acord entre Bro i els Ramondini per la liquidació d'un deute de 4.789 lliures i 12 sous de moneda veneciana. Josep Bro manifesta que pot demostrar no ésser deutor de l'esmentada quantitat; però que, per evitar-se molèsties, i atès que li bonifiquen la quantitat de 100 lliures, prefereix arribar a un acord i liquidar l'assumepte.

Una altra prova de l'activitat destacada de Josep Bro es la publicació del primer periòdic gironí, «Gazeta de Gerona», del que n'era impressor i també editor.

La «Gazeta» començà a publicar-se el divendres, 4 de gener de 1793; sortia tots els dilluns i divendres. He pogut consultar tots els números fins el 104, que correspon al dilluns 30 de desembre del mateix any. No sé si la publicació continuà, però podem suposar que no, en coincidir amb la mort de l'impressor que es produí a començament de 1794.

La «Gazeta» publicava notícies provinents de totes les capitals europees, i prestava especial atenció als importants aconteixements que s'estaven esdevenint a França.

Encara que publicava comunicats amb més d'un mes de retard, donava als seus lectors una visió de la problemàtica europea del moment, si bé no era de darrera hora.

...PRODUCCIÓ DEL LLIBRE GIRONÍ

Al mateix temps imprimí fullets i fulles soltes relacionat tot amb els aconteixements de França i amb la seva repercussió a casa nostra.

Aquesta temàtica continuà donant feina al taller en temps de la vídua de Josep Bro, Maria Nicolau. Aquesta senyora començava l'inventari dels bens deixats pel seu marit, el dia 20 de maig de 1794, i l'hagué d'interrompre, com fa constar en la mateixa acta notarial, a causa de la gran feina que li dona el negoci i d'una manera especial per l'extraordinària quantitat d'encàrrecs per la impressió de documentació oficial relacionada amb la guerra amb França.

Fermí Nicolau, germà de Maria, que primer l'assessorà en la direcció de l'impremta, passà després a regentar-la i a ser-ne propietari. Era un home amb inquietuds, i edità el segon periòdic gironí, *El Correo de Gerona*, que durant l'any 1795 posà a l'abast dels gironins les novetats ocorregudes en tot el món.

Pel que fa a l'altra família d'impressors gironins només podem dir, tocant al tema que ens ocupa, que a mitjans segle XVIII, Josepa, filla d'Antoni Oliva es maridà amb Andreu Canton, fill d'un negociant de Perpinyà.

SEGLE XIX. LA INVASIÓ NAPOLEÒNICA. LES NOVES TÈCNIQUES

Molts dels aspectes de la vida gironina del segle XIX venen marcats per la influència de la Guerra de la Independència, que comportà per la ciutat dos anys de lluita i quatre d'ocupació francesa, amb totes les conseqüències lògiques que d'abds fets se'n poden derivar.

Sens dubte hi hagué una renovació de idees, que no pogueren tenir amb tota l'amplitud que s'hauria pogut esperar, la seva repercussió en immediates realitzacions tècniques, per la negativa repercussió dels fets bèlics en l'economia de la ciutat.

Pel que fa a la producció impresa es farà notar primerament en un bon nombre de petites publicacions relacionades amb les circumstàncies que es vivien.

La Guerra Gran, primer, i la invasió napoleònica més tard, esborraren fronteres i obriren vies de penetració de nous corrents científics, ideològics i tècnics.

El *Diario de Gerona*, que es publicava durant els setges de 1808 i 1809, donava notícies dels aconteixements que esdevenien a Europa i molt

especialment de tot allò que afectava a la resistència dels diversos països a l'expansió dels exèrcits imperials. És evident que a la ciutat, amenaçada per les tropes napoleòniques, li resultava de gran interès tot el que passava en els diversos camps de batalla en què intervenien les tropes imperials.

En els anys de l'ocupació francesa de la ciutat, i de la seva incorporació a l'imperi, es publicà un periòdic bisetmanal i bilingüe, primerament francès-català, i més tard francès-castellà, titulat *Gazette de Gironne*. D'aquesta publicació francesa a Girona ens en ha deixat un documentat estudi l'il·lustre historiador Emili Grahit i Papell¹⁷, referint-s'hi també tots els historiadors que més directament han estudiat aquell període històric¹⁸.

En el període d'ocupació francesa de la ciutat hi desenrotllà la seva activitat professional un impressor d'aquella nacionalitat anomenat Jean Batiste Alzine. Figura com a impressor de l'Exèrcit i de la Prefectura en el peu d'impremta d'alguns números de la *Gazette de Gironne*, i de bans, proclames, edictes i ordres de les autoritats d'ocupació.

No sabem si portà taller propi o si utilitzà algun dels existents a la ciutat. Podriem suposar que es va posar al front d'algun dels tallers existents a la ciutat; però que utilitzà alguns materials que portà de França.

Com diem abans, les conseqüències d'aquells fets, tant rellevants per la vida de la ciutat, i l'agitació política en que viví el país en els anys que seguiren, no facilitaren massa la renovació tècnica que s'hauria hagut de produir.

Les impremtes gironines de les primeres dècades del segle XIX eren una continuació dels tallers que ja funcionaven en el XVIII, unes encara en mans de membres de la mateixa família que els havia fundat, altres adquirits per nous propietaris.

L'activitat dels impressors gironins d'aquesta època ens la dona a conèixer Enric Claudi Girbal¹⁹, que conegué directament el tema, tingué

¹⁷ GRAHIT I PAPELL, Emili.- *La Gazette de Gironne*, a REVISTA DE GERONA, II (1878), p. 297.

¹⁸ RAHOLA LLORENS, Carles.- *La dominació napoleònica a Girona*. Barcelona, 1922.
PLA CARGOL, Joaquim.- *La Guerra de la Independència en Girona y sus comarcas*. Girona, 1953.
PUIG I OLIVER, Lluís M^a de.- Notes sobre la premsa napoleònica a Girona, a ANNALS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS, XXII (1974-1975), pp. 337-350.
PUIG I OLIVE, Lluís M^a de.- *Girona francesa. 1812-1814*.

¹⁹ GIRBAL I NADAL, Enrique Claudio.- *Tipógrafos y bibliópolas gerundenses*, a REVISTA DE GERONA, V, 1881, p. 1.

coneixensa directa de tots ells i mantingué una bona amistat amb Vicens Oliva i Palau, el darrer impressor d'aquesta notable família gironina de professionals de l'art d'estampar. Mentre que les notícies que ens dona Girbal de la impremta gironina d'èpoques anteriors s'han pogut superar en consultar documentació que ell no conegué; les dades que ens dona de les imprentes i dels impressors que ell conegué i tractà directament, no perdràn mai el seu valor.

Vicens Oliva i Palau realitzà freqüents viatges a l'estranger per aprendre noves tècniques, i també ho aprofità per adquirir moderna maquinària i altres materials per posar al dia la professió. Portà a la nostra ciutat la primera premsa imperial anglesa, que més endavant la vengué al també impressor gironí Pau Puigblanquer.

Aquest Vicens Oliva acredita en la seva producció els coneixements adquirits i la utilització de la nova maquinària importada. Però les contrarietats econòmiques l'obligaren a plegar la seva activitat i liquidar el taller.

Una de les noves imprentes nascuda a mitjans del segle, la de Joaquim Grases, demostrà una notòria qualitat en les seves produccions, que culminà en l'obtenció d'un premi en l'Exposició de París de 1855.

APÈNDIX

I

De y sobre los missals se tenen de fer segons lo us de la ciutat y diocesi de Gerona entre lo magnífich mossen Iust Peris canonge de la seu de Gerona procurador del Rmo. Señor don Guillem de Bohil per la gracia divina bisbe de Gerona e vicari general de sa Rm^a Sria. en dit nom de una part, e lo honorable mossen Francesch Scolà mercader ciutadà de Gerona e les altres ius scrítes persones de la part altre es stada feta la concordia seguent.

E primerament lo dit mossen Iust Peris canonge vicari e procurador general de sa Rm^a Snri^a dona y concedeix licencia, libertat, facultat y potestat al dit mossen Scolà de stampar o fer stampar en la ciutat de Barcelona cinc cents missals segons lo us e offici de la diocesi de Gerona, pus empero aquells sien illuminats y de la forma y letra liurada per dit mossen Peris al dit mossen Scolà e que dits missals tots sien fets y stampats per temps de un any del die present en avant primer venider e immediadament seguidor.

Item lo dit mossen Francesch Scolà convé e promet que los dits sinc cents missals haura stampats o fets stampar dins dit termini del dit un any del present die en avant comptedor e immediadament seguidor dits sinch cents missals illuminats y de la forma e letra liurada al dit mossen Scolà per dit mossen Peris.

Item mes convé e promet lo dit mossen Scolà al dit mossen Peris en dit nom donar e pagar realment e de fet per causa de la dita concessio y licencia al dit Rmo. Sr. bisbe o al dit mossen Iust Peris en dit nom cent sinconta liures en aquests termens e pagues: so es fets e acabats dits missals dins dos mesos leshores immediadament seguidors, e o si no eren acabats dits missals dins quatorse mesos del die present en avant comptedors cent lliures e apres del dit die a un any les hores immediadament seguidor les restants sinconta liures. E per complir tenir e servir las ditas cosas totes e sengles tant que los dits missals ab tots effectes sien fets com que la dita quantitat sia pagade dins los dits terminis lo dit mossen Scolà ne obligue sa persona e bens e renuncia son propi per es sotmet a for altre e ab totes altres clausules e renunciacions e obligacions necessaries e oportunes a coneguda e iuxta lo stíl del notari jus scrit substancia no mudada.

Item Joan Trinxer librater de Barcelona com a procurador de Joan Rosembach stamper de Barcelona com de la sua procura appar legitimament en poder del jus scrit notari dissapte a deu dels presents mes e any, Carmini Ferrer librater de Barcelona en nom seu propi convenen e prometen en dits noms als dits magnífichs e honorables mossen Iust Peris canonge vicari e procurador predit e mossen Francesch Scolà que del dia present a hun any primer venidor e immediadament seguidor stamparan o faran stampar los dits sinc cents missals segons lo offici e us de la diocesi de Gerona illuminats e de la forma e letra liurada per dit mossen Peris al dit mossen Scolà e per dit mossen Scolà al dit Trinxer.

Item lo dit mossen Scolà convé e promet als dits Joan Trinxer e Carmini Ferrer en los dits noms que per paper, tinta, vermelló e treballs llurs de fer y stampar los dits sinc cents missals donara y pagara als dits Trinxer y Ferrer en los dits noms sinc centes lliures moneda barcelonesa, so es de present sinconta lliures y fets y liurats corregit dits missals altres sinconta lliures e del dit dia que seran fets e liurats corregits dits missals a hun any i mix les hores immediadament seguida quatre centes liures que seran a compliment de dites sinc centes lliures. E per ço ne obligue lo dit Scolà tots sos bens presents y esdevenidors e axi ho jure.

Item los dits Joan Trinxer e Carmini Ferrer en los dits noms convenen e prometen al dit mossen Iust Peris canonge vicari e procurador general predit que nos faran nis stamparan mes missals dels sus nomenats sinc cents missals, sens licencia primer demanade e obtenguda del dit mossen Peris o de sa Rdm^a. Sri^a. E acars se fes lo contrari so es que se fessen y se estampassen mes missals dels susdits sinc cents volen caure en los dits noms en pena de cent lliures, la qual de grat se impo-

sen en los dits noms y en cars sia comesa volen seacquiresca e sia adquirida aplicada e ponyada totalment al dit Rdm. Sr. Bisbe de Gerona obligant ne per asso en dits noms los bens dels dits Rosembach e Carmini Ferrer simul et insolum ab totes renunciacions e clausules solitas.

Die jovis XV mensis martii anno a nativitate Domini MDXXXVI dicti magnifici et honor. Iustus Peris canonicus vicarius et procurator generalis Rdmi. Dmini Episcopi gerundensi, Franciscus Scolà nomine suo proprio et Ioannes Trinxer dicto procurato nomine laudarunt, fecerunt, et iurarunt, Gerunde dicta die respective prout superius continetur. Pro testes vener. et discretis Andrea Ximenis et Ioanne Tomeu presbiteris in ecclesia Gerundensis beneficiatis.

II

De y sobre les coses jus scrites entre lo honorable mossen Joan Ribes ciutada de Gerona de una part e los honorables mossen Francesch Scolà mercader de Gerona e Joan Trinxer libreter de Barcelona son estats fets los capitols e capitulades les coses següents.

E primerament lo dit honorable mossen Joan Ribes ciutada de Girona de grat y de sa certa sciencia per ell y per los seus ven, liure, y deis als predits honorables mossen Francesch Scola mercader de Gerona e Joan Trinxer librater de Barcelona e als lurs e a qui volra en perpetu tots e sengles breviaris restants fets e stampats o fets fer stampar per dit mossen Johan Ribes segons lo us y officí de la diocesi de Gerona los quals vuy en dia en poder del dit Joan Trinxer hos e enchare sinconta altres semblants breviaris restants e los quals son en poder de certas personas o del dit mossen Ribes e la qual venda fa lo dit mossen Ribes als predits mossen Scola y Trinxer per preu e o a raho de nou sous per breviarí exceptats los jus scrits e deval nomenats, lo qual preu tinguen e li aien de pagar los predits mossen Scola y Trinxer al dit mossen Ribes per los termens e iuxta las concordia e convencio sobre les dites coses fahedores entre los dits Trinxer e lo honorable mossen Joan Ribes mercader de Barcelona, e la qual venda fa e ferma lo dit mossen Ribes ab totes clausules necessaries y oportunes a conegude e iuxta lo stil del notari jus scrit substancia no mudada.

Item volem e son contentes las ditas parts que per los dits breviaris lo dit mossen Ribes no sie tengut en alguna evicció.

Item declarantse e confesantse las ditas parts la veritat y regoneixensa de bona fe entre ellas dihuen ser y que es veritat que los dits breviaris venuts per dit mossen Ribes als predits mossen Scolà y Trinxer compresos los dits sinconta breviaris son en poder de certas personas o de dit mossen Ribes e van tots a rahó e per preu de nou sous per pessa ço es per quiscun breviarí son en nombre sinc cents sexanta sinc breviaris, los quals a la dita rahó de nou sous per pessa es lo preu dos centas cinquanta quatre lliures sinc sous.

E per quan segons ha dit lo dit Johan Trinxer sens los susdits e anomenats havia e ha ja venuts trenta breviaris volen las ditas parts per pacte entre ells fer e concordar, entreveninthe lo magnifich mossen Iust Peris canonge de la seu de Gerona que sien tenguts e obligats los dits mossen Scola y Trinxer que no donen compte ni raho al dit mossem Ribes sino de vint breviaris pero que paguen de aquells a raho de quinze sous per quiscuna pessa, en tant que lo preu sia quinze lliures dels dits trenta breviaris ja venuts lo qual preu dels sus dits sinc cents sexanta sinc breviaris de una part que son vuy enlla e trenta breviaris ja venuts com es dit en... preu... de doscentas sexanta nou lliuras e sinc sous. E lo qual preu com es dit los predits mossen Scola y Trinxer donaran e pagaran al dit mossen Ribes per los termens e iuxta la concordia e convenció fahedores per los dits Trinxer y mossen Johan Ribes, mercader de Barcelona.

E lo dit Joan Trinxer confessa haver venuts los dits trenta breviaris e ultra aquells tenir en vers pero que son en son poder e tots los altres susdits breviaris exseptats empero los susdits sinconta breviaris que son en poder de certas personas o del dit mossen Ribes los quals li tenen de ser liurats per lo dit mossen Ribes.

Item per fer la dita concordia per pagar lo susdit preu lo dit Francesch Scola constitueix e fa procurador seu lo dit Joan Trinxer ab plena y bastant potestat que per ell y en nom seu una ensems ab lo dit Trinxer y sens ell pugue fer y fermar la dita concordia ab lo dit mossen Joan Ribes, mercader de Barcelona y que insimul et insolium lo pugue obligar en pagar la concordia e convenció sobre asso fahedores entre los predits Trinxer e Johan Ribes de Barcelona ab totes clausules obligacions y renunciacions al dit Trinxer vistes y segons lo dit Ribes concordar pora.

Item los dits mossen Francesch Scola y Johan Trinxer convenen y prometen al dit mossen Joan Ribes ciutada, que li donaran y pagaran lo dit preu dels dits breviaris per los termens e iuxta la dita concordia y convenció sobre asso fahedores entre los predits Trinxer y Johan Ribes de Barcelona y mes que servaran y gordan de tot dan y dapnatge al dit mossen Joan Ribes ciutada y a los bens de tots y qualsevol demandes y de tots plets al dit y sobra dit mossen Ribes fets moguts y intentats y que per avant fer moure e intentar se porien per causa y sobre dits breviaris e preus de ells per qualsevol persones y per qualsevol rahó nom titol o causa, la qual promesa fan ab restitució de dans y dampnatge y obligació de bens largament.

Finalment les dites parts fan e fermen la present capitulació y concordia ab totes clausules obligacions y renunciacions necessarias y tot ab jurament a coneguda e iuxta lo stil del notari ius scrit substancia no mudada, volents que a les ditas parts y a quiscune de elles dels presents capitols y cartes de ells resultants ensems y separadament lus ne sie feta una e moltes cartes per lo ius scrit notari.

Die jovis XV mensis martii anno a nativitate Domini MDXXVI. honor. Joannes Ribes, Franciscus Scola et Joannes Trinxer predicti lau-

...PRODUCCIÓ DEL LLIBRE GIRONÍ

darunt, firmarunt et iurarunt predicta capitula et instrumenta ex resultantia iuxta sui serie mente et tenore respective. Presentibus pro testibus magnifico domino Iusto Peris canonico ecclesie Gerundensis et discreto Dominico Gallego presbitero tirassonensis diocesis ad ista vocatis specialiter atque rogatis.

Arxiu Històric Provincial de Girona - Notari Gaspar Barrot; notaria 1, vol. n° 592, any 1526.